

Neohybné slovné druhy

Príslovky (adverbiá) pomenúvajú príznak príznaku, t. j. vlastnosť, okolnosť deja. Podľa toho sa delia na:

vlastnostné – vyjadrujú príznak ako vnútornú charakteristiku deja

- tvoria sa od prídavných mien z gramatickej morfémy, napr. *vysoký – vysoko, pekný – pekne, slovenský – slovensky...*

okolnostné – vyjadrujú príznak ako vonkajší, sprievodný, vedľajší prvok

Okolnostné príslovky delíme na:

- **príslovky miesta** – pýtame sa na ne zámenami *kde, kade, kadiaľ, pokiaľ, odkiaľ* a i. (*doma, tade, tadiaľ, potiaľ, odtiaľ, zhora, zdola, tu, dole, tam, blízko...*)

- **času** – pýtame sa na ne: *kedy, dakedy, dokiaľ* a i. (*zajtra, teraz, hneď, potom, včera, dávno, predvčerom...*)

- **spôsobu** – pýtame sa na ne otázkou *ako?* (*dobre, zle, všelijako, nanič, múdro, veselo, pekne...*)

- **príčiny** – pýtame sa na ne otázkami *prečo? načo?* (*preto, zato...*)

- **miery** – pýtame sa na ne otázkou *koľko?* (*mnoho, málo, veľa, dosť, nedostatok...*)

Daktoré príslovky môžeme stupňovať.

Príslovky stupňujeme pravidelne alebo nepravidelne:

a) Pravidelne (k slovného základu pripájame príponu alebo predponu):

1. základný stupeň (pozitív) – *široký*;

2. komparatív – *širší*;

3. superlatív – *najširší*;

4. elatív – *sámnajširší*.

b) Nepravidelne (mení sa slovný základ):

1. *dobrý; pekný;*
2. *lepší; krajší;*
3. *najlepší; najkrajší.*

Okrem tohto spôsobu stupňovania môžeme stupňovať aj opisom (pridaním príslovky resp. iného výrazu): *teplo – väčšmi teplo – najväčšmi teplo.*

Pravopisné problémy spôsobujú žiakom príslovky, ktoré:

1. vznikli spojením predložky s plnovýznamovým slovom, *napr. doľava, domodra, načerveno (aj na červeno), zrána, dodnes, naporúdzi...;*
2. vznikli spojením predložky z s genitívom (píšu sa podľa výslovnosti), *napr. spočiatku, spravidla, spredu, sprava, sťažka, sprudka, spriama, zhora, zdola, zľahka* (v posledných troch sa vyslovuje „z“);
3. sa podobajú na predložkový pád, *napr. naoko (zdanlivo; Pýtame sa otázkou ‚Ako?’) – na oko (na orgán zraku; Pýtame sa otázkou ‚Na čo?’), nahlas (hlasne; Ako?) – na hlas (napr. vo vete Dávaj si pozor na hlas, aby si si nepresilil hlasivky. Na čo?)*

Predložky (prepozície) sú neohybné slová, ktoré vyjadrujú vzťahy nepriamych pádov substantív; slúžia na spojenie nepriamych pádov s nadradeným slovom.

Predložky delíme na:

prvotné (primárne) – existujú len ako predložky v predložkových pádoch (*bez, do, na, pred, k, s, pre, po, z, od...*)

druhotné (sekundárne) – vznikli z iného slovného druhu a môžu byť v platnosti iného slovného druhu (*pomocou, vyše, blízko, okolo, namiesto, počnúc, kvôli...*)

Okrem toho rozlišujeme predložky:

jednoduché – *po, za, nad, pri, k, so, z...*

zložené – *ponad, poza, popri, spopod, spomedzi, spoza...*

Daktoré predložky (neslabičné s, z, k, v) sa pri stretnutí s iným slovom stávajú slabičnými (so, zo, ku, vo) – tomuto javu hovoríme **vokalizácia predložiek**. Vokalizácia nastáva vtedy, keď sa predložka napríklad stretne so slovom začínajúcim sa rovnakou spoluhláskou alebo spoluhláskou príbuznou predložke (k komínu → ku komínu; v vode → vo vode).

Spojky (konjunkcie) sú neohybné slová, ktoré spájajú vetné členy do výrazov alebo vety do súvetí.

Spojky rozdeľujeme na:

primárne – aj pôvodne boli spojkami, napr. *a, i, aj, lež, či, lebo...*

sekundárne – vznikli z iných slovných druhov, napr. *najprv, jednako, pravda...*

Podľa funkcie členíme spojky na:

priraďovacie (parataktické) – spájajú rovnocenné vetné členy alebo vety (*a, i, aj, ale, alebo, ba, ba aj...*)

podrad'ovacie (hypotaktické) – spájajú vety nerovnakej platnosti (nadradené a podradené) a vyjadrujú vzťah člena nadradenej vety s vedľajšou vetou (*že, keď, lebo...*).

Priraďovacie spojky ďalej delíme na:

zlučovacie – *a, i, aj, ani...*

vylučovacie – *bud', alebo; alebo, alebo...*

stupňovacie – *ba, ba aj, tobôž...*

odporovacie – *ale, lež, jednako, no, predsa...*

(uvádzame len základné členenie)

Častice (partikuly) slúžia na vyjadrenie významových odtienkov. Sú to neohybné slová, ktoré vyjadrujú subjektívny postoj hovoriaceho k výpovedi.

Členia sa na:

vytyčovacie – vytyčujú a pritom aj hodnotia, zdôrazňujú, vysvetľujú (*akiste, jednako, ozaj, len, áno, asi, azda, hádam...*)

uvádzacie – uvádzajú postoj k celej výpovedi (*ale, keď, nech, nuž, potom...*)

Vytyčovacie častice delíme na:

vysvetľovacie (*beztak, jednako, aspoň, vraj, kvázi, resp., údajne...*)= synonymný spresnený výraz

hodnotiace (*akiste, áno, asi, azda, hádam, samozrejme, hej...*) – hodnotia výpoveď na osi áno-nie

zdôrazňovacie (*hlavne, doslova, najmä, zvlášť, práve, predovšetkým...*) – vyzdvihujú vetný člen, pred ktorým stoja, napr. *Azda prechladol. Možno prechladol.*

Uvádzacie častice delíme na:

prípájacie – nadväzujú na kontext alebo situáciu, čím uvádzajú novú výpoveď (*ale, i, ináč, len, no, nuž, potom, lebo...*); stoja na začiatku oznamovacích viet, napr. *Nuž, aspoň prišiel.*

pobádacie (*aby, bár, kdeže, čoby, keď, nech, nože, veď...*); nachádzajú sa v opytovacích, rozkazovacích a želacích vetách, napr. *Že nespadneš!*

Citoslovčia (interjekcie) sú amorfne (beztvaré) slová, ktoré vyjadrujú citové reakcie človeka alebo napodobňujú zvuky.

Citoslovčia delíme podľa významu (toho, čo vyjadrujú, resp. napodobňujú) na:

vlastné – vyjadrujú citové, náladové reakcie človeka, napr. *au, joj, jaj, ech, ach...*

zvukomalebne (onomatopoe, imitačné) – napodobňujú prírodné zvuky (*kotkodák, mňau, bum, bác, frnk, tresk, hav...*)

- zvukomalebné citoslovčia priamo odrážajú mimojazykovú skutočnosť

Citoslovčia môžu niekedy plniť funkciu prísudku, napr. *A komár mu frnk do nosa.*